

Documente vechi*pentru istoria nationala Transilvania.***Apararea aristocratiei in contra Romaniloru.**

1366. Ludovicus Dei Gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Romae, Serviae, Bulgariae, Galitiae, Lodomeriae, Cumaniaeque Rex Salernitatus et honoris montis Sancti Angeli Dominus. Omnibus Christi fidelibus, tam praesentibus quam futuris, Praesentium notitiam habituris salutem in omnium Salvatore. Regalis benignitatis provida deliberatio et circumspecta benignitas remediis invigilat subjectorum, quia dum pro studio subjectorum nostrorum onera alleviamus, dum scandala removemus, nos in ipsorum statu pacifico et tranquillo quiescimus in pace. Proinde ad universorum harum serie volumus pervenire notitiam, quod quia fideles nostri nobiles terrae nostrae Transilvaniae propter praesumptuosam astutiam diversorum malefactorum, specialiter Olachorum in ipsa terra nostra existentium, eorumdemque statum simul et usum inordinatum incommoda patiebantur quotidiana, et infinita, igitur eisdem fidelibus nobilibus nostris et nostrae terrae Transilvaniae ad exterminandum, seu delendum de ista Terra malefactores quarumlibet nationum, signanter Olachorum*), talem de plenitudine Regiae nostrae Potestatis, et gratia speciali concessimus Libertatem, quod quicumque homo in furto vel latrocinio, aut alio crimine, facto fuerit notoriae inculpatus, quamvis non sit manifeste protunc

cum inculpatur apprehensus, Nobilis cum approbatione 50 nobilium, si vero fuerit ignobilis cum adtestatione 50 ignobilium juridice interimi possit per partem adversam; is autem qui in aliquo praemissorum malificiorum publice fuerit apprehensus, necari per suum adversarium possit juridice sub attestacione septem sibi personarum coequalium. Et si Olachus comunis fuerit inculpatus, v. manifeste apprehensus, possit fieri contra ipsum probatio per quoslibet contra hominum comunem alterius nationis, per comunes Olachos, v. alios homines comunes suam legitime probare possit actionem, si vero comunis Olachus contra aliquem nobilem hominem in publico maleficio inculpatus non possit totaliter per nobiles suam probare actionem, tunc probationem ipsam faciat prout potest, videlicet vel per nobiles, vel per Keneseos aut per comunes homines seu Olachos, usque ad plenarium numerum 50 nobilium Personarum, ubi unus quisque Kenesus per nostras Literas Regales in suo Kenesiatu roboratus pro uno vero nobili*) acceptetur, Comunis autem Kenesus pro villico fidei unius fertonis**) computetur, et Comunes

*) Ura relegendă a lui Ludovicu (care era mai multu italianu) asupra romaniloru este cunoscuta praebine inca si din alte isvora; incercarile lui de a subjuga cu totulu Principatele romanesci iarasunt sciute; bigoteria lui inca nu e vreunuu secretu; de aici amarele animositati asupra romaniloru. —

*) Kenesius erat officialis pagensis domini sui terrestris qui nomine domini sui terrestris cuncta curabat et agebat. Hinc est quod Werbötzius quoque in conformitate harum literarum sequentia scriptisae videatur. Trip. 11, tit. 27, art. 6, „advertenda est testium conditio (in comuni inquisitione utrum videlicet nobilibus v. rusticis testimonium veritati perhibeat? nam rusticana attestatio) demtis officialibus domitorum Praelatorum, Baronum ac aliorum Regni nobilium in personis eorum officia in vicinitate tenentibus qui iuxta antiquorum consuetudinem in hac parte pro personis nobilibus reputantur contra personam nobilitarem nihil valet.“

**) Locum hunc comentatur. Kosa „de Vajvodis“ pag. 1â, nota 6. —

homines seu Olachi recipiantur pro hominibus fidei mediis fertonis in comprobatione praenotata, et eodem modo Olachus comunis suam actionem probare possit contra nobilem, quem publice apprehendat in aliquo huius modi maleficio, deinde volumus quod nobiles dictae Terrae et eorum Jobbaciones in Civitatibus vel villis liberis non detineantur pro furto, latrocinio aut alio criminali facto, si non fuerint in aliquo ipsorum factorum ibidem vel manifeste apprehensi, nec ipsis Civitatibus vel villis aliquis nobilis de providentia proscribatur. Praeterea volumus quod patiens violentiam seu potentiam, si non vindicet per consimilem violentiam, vel per pationem, sed contra suum in hac parte adversarium legitime procedat, alioquin duplicem paenam huius modi perpetrationis contra partem adversam incurrat, et adversum Vajvodam nostrum Trannum in facto potentiae succumbat. Praeterea statuimus quod nullus Jobbacionum nostrorum aut nobilium, vel aliorum quorumcumque in ipsa Terra nostra Jobbaciones habentium alibi in rebus vel persona arestetur, vel impignoretur, aut iudicetur nisi per suum Dominum vel officialem, qui quidem Domini vel officiales si quaerulantibus satisfacere non curaverint, possint et debeant coram Vajvoda vel vices eius gerentibus iudice convenire per quaerulantes, facientes autem contra praemissa poenam actus potentiae incurant. Castellani etiam et officiales tam nostri Regales et Vajvodaes, quam aliorum quorumlibet hominum, possessiones in dicta Terra nostra habentium de damnis, vel super excessibus, quos in quascumque personas committunt possint in eorum officiolatibus ad praesentiam Vajvodaes, vel Vice Vajvodaes legitime citari, rationem sufficientem de commissis reddituri. Caeterum volumus et committimus, quod quilibet homines comunes, seu Olachi qui fuerint in Congregationibus vel Iudicibus Vajvodaes aut Vice-Vajvodaes vel eius Comitum, habentium tamen ad hoc facultatem, iudice extradati et proscripti dum, et ubi per quoscumque homines apprehendi poterint. Si nostram Regiam Gratiam non habebunt, secure capiantur, et secundum sua demerita puniantur absque omni requisitione, et nota gravaminis aliqualis, nobiles autem, qui non aliis, nisi in specialibus, Vajvodaes Tranni Congregationibus seu Iudicibus proscribi possint, cum fuerint aliqui apprehensi, et detenti, Regiamque super indulsione suorum excessuum Gratiam non habuerint, eidem Vajvodaes assignentur puniendi.

Infideles vero Regiae nostrae Majestatis, et proscriptores quicumque capere possunt et non capiunt, et captos Regiis manibus non assignarent puniendos, vel eorum partem foverint, ipsi tales cuiuscumque existant status, aut conditionis homines, eandem incurrant notam infidelitatis et proscriptionis eo facto. Item si aliqua causa contra hominem Literas Regias super donatione possessionaria, aut aliqua Gratia habentem coram Vajvoda aut Vice-Vajvoda suscitaret, si ille qui causam suscitavit, non habuerit in ipsa causa aliquas ex adverso literas rationabiles, volueritque suam humano solum testimonio probare actionem, Causam huiusmodi committimus in Curiam nostram transferendam et ibidem iudicandam, aliae vero dictorum nobilium causae per Vajvodam vel Vice-Vajvodam in eadem nostra Terra Transylvana iudicentur, prout hactenus fuit consuetum; nec possint Praelati, vel Barones nostri Possiones in ipsa Terra habentes causas comunes suas in Curiam nostram transferre de praesentia Vajvodaes vel Vice-Vajvodaes Transylvani. Caeterum dictos nobiles, et eorum Possiones a solutione Lucri Camerae Victulium administratione, et exercitiatione invitus faciendo, gratiose duximus eximendos; igitur volumus, ut iidem nobiles teneantur et debeant nobis, vel in nostra persona Vajvodaes nostro Tranno, aut eius Vice-Vajvodaes auxiliari ad conterendum seu destruendum nostros et Sacrae Coronae nostrae illarum partium infideles, contumaces, et rebelles. — In super statuimus ordinando, quod homo Capituli vel alicuius Conventus cum per aliquem causantem fuerit ad provinciam electus, si proprium habeat equum, tunc unum fertonem, si vero equum causantis equitabit, tunc medium fertonem donariorum pro tempore curentium, et non plus singulis diebus recipere possit pro labore suo, Causans tamen teneatur ipsi homini eidem quotidie dare comedere, libere sufficienter, sed homo ipse sollicitus, et diligens esse studeat in causantis negotii prosecutione. Literae autem Capituli et Conventus eorundem, et etiam aliarum Ecclesiasticarum Personarum Comunes si fuerint, clausae 10 denariorum, patentes vero si fuerint 20 denariorum pro tempore curentium solutionem non excedant, in emanatione si quidem Majorum Literarum antiqua Institutio per omnia debet observari. Finaliter autem et ultimim per omnia volumus, quod dicti nobiles Terrae nostrae Transylvanae eisdem consuetudinibus et

UNU OFERTU

(in interesulu scólei agronomice).

libertalibus per nos datis fruuntur et gaudeant, quibus haecenus pacífice usi fuerunt de gratiosa admissione Regiae Majestatis nostrae. Ut igitur praemissa libertas a nobis concessa sit perpetuo valitura, nec possit in posterum ab aliquo retractari, praesentes concessimus Literas Nostras Privilegiales duplici sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus venerabilis in Christo Patris Dni Nicolai Ecclesiae Strigoniensis Archi Eppi Locique eiusdem Comitatus perpetui, aulae nostrae supremi Cancellarii fidelis nostri et dilecti. Anno ab incarnatione Dni 1366 quarto Calendas July. Regni autem nostri anno 25. Venerabilibus in Christo Patribus Thoma Colociensi, Nicolao Jadrensi, Vilhelmo quinque Ecclesiensi, Comite Capellae nostrae, ac Secretario Cancellario nostro Stephano Zagrabienensi tenente Vicariatum totius Banatus Regni nostri Sclavoniae, Demetrio Varadiensi, Michaelae Agriensi, Dominico Transylva, Dominico Chanodiensi, Ladislao Veszpremiensi, Stephano Nitriensi, Nicolao Tinnienensi Carbonensi sede vacante, Nicolao Fraguriensi, Joanne Sibiniensi, Demetrio Nonensi, Michaelae Scardonienensi, Stephano Farensi, et Michaelae Korgulensi, Ecclesiarum Eppis, Ecclesias Dei feliciter gubernantibus. Item magnificis viris Nicolao Konth Regni nostri Palatino, et Iudice Curmanorum Stephano Bübök, Iudice Civitatum, et Districtus Bidiensis Regni nostri Bulgariae, Nicolao de Séch totius Dalmatiae et Croatiae, et Nicolao de Gara Bacoviensi Banis nostris, Joanne nostrorum et Georgio Bübök Reginalium Janitorum, Emerico ipsius Dyonisii Vajvodae Fratere, Agazonum, Petro dicto Zudar Pincernarum, Paulo de Leszko Dapiferorum, et Joanne filio Thomae de Günö Janitorum nostrorum Magistris ac Ladislao filio Zobonya Comite Poseniensi, aliisque quam pluribus Comitatus Regni nostri tenentibus honores.

Copia in collectione Msa Diplomatum et Privilegiorum Josephi Dobo de Alba-Julia, in Bibliotheca Collegii Enyediensis.

Edidit Katona Tom. X, p. 374. Kosa de Vajvod. p. 12, adjecitque notas. Vajda „Az Erdélyi polgari magános törvények historiája“ p. 131—137.

Origin. in Archivo Capit. Alb. Transilvaniae Centuria XX, Nro. 60. — Item ibidem. miscellaneorum Cista I., fasc. 1., N. 81. — Item Centuria U, N. 51.

Salutariale institute ce au inceputu Romanii a infiantia, au fundamentele séle, si lauda Dieului! si multiamita Barbatiloru Natiunei cari intielegu tonulu Geniului presentu! pe di ce mérge crescú. — Natiunea nóstra preste totu privita iu sfer'a burgariei (meseriei, negociatoriei, s. a.) este pucinu representata, ca consta mai totu d'in agricultori; asia dara in acésta sfera tribue mai vertosu sa se si perfeptiunéze, — ca prein acésta, inbonitatiendusi starea materiala, se póta apoi propási si pe terenulu culturai intielesuale. — Acést'a circumstantia ponderósa luanduo in consideratiune onoraver'a Redaptiune a Gazetei, pe lunga tóta ocupatiunea sea cea mistuitóre de viatia! dioa, nóptea luptanduse cu tóte vituile si absurditatile si ale trecutului si ale prezentului, — aduse natiunei ne audita sierbta. Diurnitate venitulu curatu alu Gazetei, — ce in comperatione cu ostenelele Redaptiunei, se póte dice: „Fisierulu orbului“, ilu asema in favorea fundatiei unni Institutu agronomicu pentru Natiunea romana! — Prein acésta ne audita resemnatiune a lucra dioa nóptea fara remuneratiune, speréza a escita insultetirea síloru natiunei! — Vederemo! —

De acésta convingere patrunsu si eu, dupa ce sórtea nece candu m'au favorisatu a mi poté aduna avuti, nece pe altariulu Natiunei avuti nu potu aduce; ci aducu ce amu. — Adúcu adéca unu opu, carele, macaru dupa individual'a mea judecata éra veruicu de multu a fi cititu de Romani, totusi nu potu strabate la lumina. — Ilu dau a se tipari si vinde in folosulu scólei agronomice. — Apói spre alu face cunoscutu, rogu pre Onoraver'a Redaptiune a tipari aci urmatórea Precuventare si deintre 26. de biografii d'ale stremosiloru Romani, de proba, ca cea mai scurta a eroului Oratiu Coele, contempuranulu lui Mutiu Scevala. — La care nu amu de a adauge altra, de catu serbinte rogiatiune catra toti fratii Romani, ca adéca acestu opu sa nu'lu pretiúesca dupa valórea lui cea d'in afara — ce prein neajungerea mea e lucratu cu unu limbagiu mai pucinu si de catu prosaicu, si era veruicu de penelulu a ori carui Poetu romanu, — ci sa'lu pretiúesca dupa valórea materia'lului celui nobilu ce e ascunsu sub miserele lui costume, sa pretiúesca caldur'a zelului meu si mai pre urma

sa pretiuésca sant'a intentiune spre carea l'amu sîertîitu. Fia ca indelungat'a lui jacere in intunec-recu, prein stim'a institutului carui e santitu, sa se paralisedia prein caldurós'a imbratiesiare a publicului, si se fructifice in favórea comunu folosítóre, sub egidea matadoriloru ce asuda in renascerea remasei lorú natiuni! —

Precuventare calra Leptori.

In peptulu romanu jace unu spiritu mare. Si acesta e lucru naturale. Au nu suntú Romanii strenepoti acelorú gloriosi Romani, pre carii tóta luméa culta in tonu de bucina ii inaltia, si a carora virtuti si numai d'in departe potundu'le imita, se paru a streluci ca planetele pe ceriu? — Pe acestu spiritu in Romanu nece cea mai aspra deintre vitregimele temporiloru nul' au potutu inueca. Acesta dein insusi creatorulu in Romanu plantata particea desceptanduse ne 'ncetatu se ostésce dupa unu campu nobilu de aptivitate, la care ajungandu edifica, si face miracule, cu triumsu strebate in inimici si invinge osti *), aduce nobila resolutiune in svaduire, si barbatésca constantia in viati'a; civica; — éra stremtoritu fiindu, degenerandu in minuntisiuri pruncesci se deprinde, vegetédia, si in apuse imparecheri si selbatacii se stinge! — Insa, lauda nemoritoriloru nostri stremosi Romani, cari spiritului Romanu, asia esemple au preparatu, care precumu spre timpu asia spre virtute suntú nemorítóre.

Redicandu-se cuventatoriulu omu pre arepile cogiteloru séle prein potintia imaginatiunei preste facuta calatorie a vietiei séle, óre ce dulce si subluma simtire ii redica peptulu; si aflandu intru-aceea destinse punturi insemnate cu ceva avanturi d'ale séle, i se pare ca preste trecutulu tempu éra de nou curge, si bucuria de carea óre candu s'au

*) In „Reflexiones IX ad Poemation de H. Le-gione Valachica“ elucrata de stralucitulu barbatu Vasiliu Vaida, concipistulu regescului guverniiu Transilvanu, si profesorulu drepturiloru patriei in regesculu liceu in Clusin, si tiparita in Urbea-mare ia anulu 1830. — Citindu stralucitele aplausuri si complaceri ce Legionulu alu H. Romanu Transilvanu, in bataliile mai pre urma asupra Franciloru portate dela conducatori generali imperatesci le au capatatu, si resunatórele laude ale noveloru de Viena s. a., care portarea eroica a acestui Legionu o bu-ciana, nu e cu potintia a nu cãnsée într'insii spi-ritulu Romanu stramosiescu, ce pre densii in asea circumstari ii insutleióscé. —

împartasitu, óre cumu de nou o gusta. — Acésta e de la insusi mama natura versata in inimele mo-ritóriloru, si despre adeverulu ci si insusi speriiintia ne incredintiadia. Ca videndu noi undeva ceva oiepturi ce se aseména cu unele noa iubite cuno-scute: ce simtire dulce se nasce indata in inima nóstra? Cu ce vioitiune ne aducemu a minte de intempariile care in curgerea vietii nóstre cu sortea nóstra au fostu in legatur'a? — Intipuidune acé-stea ne desfatamu, ne petrécemu si de dulcetia se implu clipele vietii nóstre; — ba ce e mai multu: desfatarea nóstra cu atata se face mai mare, cu catu pericolulu ce acumu prin imaginatia nilu re-presentamu, au fostu mai infioratoru. — Deci déca private fapte si viatia uniculú omu cea pre angu-stu tempu si terenu marginita, asia împresiune face in inima: cu catu mai desfatata tribue se fie pri-virea campului vietii unui intregu Populu? — Ce bucuria trebue se produca imaginatia preamblau-duse pre piatiele céle renumite ale stremosiloru si eroiloru natiunei séle, pre aceia privindui si fap-tele lorú studiendule? — Santa simpatia, pre sti-matulu domnu alu naturei, numai prin asiea nobile judicati isi pune in misicare inalta sea simtire! Multiamitoriulu strenepotu numai unora ca acestora descinde credintiosulu seu peptu, — si natiionali-tatea sea, numai la de acéstea se misca. — (Va urma.)

CANTECULU

mei tenere tierane dela Finia, tradusu.

De ar' vrea badea se mai vina,
De ar' fi se-lu mai vediu odata,
Saruta-l'asi, dién, in gura
Si de ar' fi de lupu musicata,
Si l'asi stringe, diéu, de mana
Chiaru cu sierpi infasiorata.

Ventulu de ar' potea 'ntielege,
Borea cea de primavera
De ar' sci limba se vorbesca,
Aru veni dein alta tiera,
Si mi-arú spune scire buna
Si-arú sborá la badea éra.

Mai curundu bucate alese
Se nu gustu, nece mancare
Dépre més'a cea domnesca,
De catu, bade-o, te asi uitare.
Ca te am prinsu mai asta-vera,
Si la ierna te'oiu legare.

B.

спре а пътеа маї тълт асѣда тѳтъ нѳптеа, паціен-
тѣа ш'аї дат сѳфлѳргѣа дп 19. Август 1505.

Астѣ тѣшпларе аї фост о поїт педекѣ дп пла-
пѣрїле лїї Богданї. Сїгістѣнд, аї вртат фрате-
лїї сѣї пе тронѣа Полонїей шї прїп о амбасадѣ
аї дпоїт взпеле реладїї кѣ Молдова, дпстѣ парти-
пентрѣ долїа рїносїрїї, парти пентрѣ ресвелѣа
че с'аї апрїнс дптре Полонїа шї Москва, аї рїтас
сар амѣлатѣ каѣса тѣрїтатїаї, дп консїдерадїа
кїрїа, Богдан аї тѣртїсісіт о марїніміе маї пре-
сѣс де чеаа каре череа интереса статїаї, дпкїт
ел аї пѣзїт начеа фѣрѣ а сѣнїра дптре нїміа пе
аї сїї вечїнї, дпвїаїдїї дп ачел грѣї резѣаї.

Дптѣрїереа песте тѣсѣрѣ а ачестей внестїї,
їа фѣчеа кѣ тѳге ачесте а реалїза дп вртѣ тра-
татїа кѣ арта дп тѣлѣ, кїнд Трїфайа, неадор-
пїтѣ дп але сале їнтрїїї, аї провокат лїї Богдан
деспре алтѣ парти вї поїт ресвелѣ. Радїа ал Шї,
пїміт Кїлѣгѣрѣа, кареле аї вртат пе тронѣа це-
реї Мѣптене, пентѣнд нїчї ел, нїчї понорѣа вїта
пердереа дїнѣтїаї Пѣтна, лѣат де Стефан ВВ.,
фолосїндѣсѣ де дпвїаїрїле лїї Богдан кѣ Поло-
нїа, шї дпкредїндат кѣ ар фї ачела тїшїа фаво-
равїа а се вендїка, кѣ тѳтъ пїтереа са аї дптрат
дп царѣ ла 1507 аї арс шї аї прѣдат полїтїїле
шї сателе ачелїї дїнѣт пїн' ла Сїретѣ.

(Ва вртѣ.)

В Е Р С Ъ

че се кїнтѣ ла їнсталадїїнеа епїскопїаї дїп
Арадѣ.

Фї тѣ салїгтатѣ,
О зї дїмїнѣтѣ,
Деда ромѣнїро
Шї а еї жїрїне!
Сѣвенїре варѣсѣ
Пѣрѣреа пестеарѣсѣ
Кѣт вїада дїне
Дп пентѣрї ромѣне!

Жертѣа п'алтарїѣ пѣсѣ
Цїе Domne адѣсѣ
Дп черїѣ о прїменїте,
Шї де сѣс прївенїте
Кѣ дндарѣчїне
Спре чел че сѣ пїне
Шї азї сѣ аїцѣзѣ
Пе скѣвнїї кѣ разѣ.

Пе Архїереѣ дарѣ
Варѣсѣ фѣр' хотарѣ!
Бїзнаї кѣвїнтаре
Факѣ пїаїнтаре —
Ла вїнї ла фрїтосѣ
Ла че е де фолосѣ
Дп преа сѣнїта Храпѣ
Жївїнеа ромѣнѣ.

Вїртѣтеа череаскѣ
Тоїї сѣ о пїлїнеаскѣ!
Фїе одїхїѣ, наче;
Аморѣа че дї плаче
Дптрѣ фрадї дпмпнѣскѣ
Кѣ тїла фѣрѣдеаскѣ!
Пе пѣшїтѣ пе фїе раїѣ!
Азїї Domne алѣ вост граїѣ!

Сѳреле вїнд —, лїнѣ
Трїмїтѣ лїтїнѣ!
Аерѣа пѣтрїндѣ
Манѣ сѣ дптїндѣ
Ла царїнѣ, вїе
Ла вердеа кѣтїнїе,
Фрїнтеле спорѣскѣ,
Бѣчїтїї родѣскѣ.

Ка тѣлїї аїї сѣ дїе
Дѣлѣа вѣкїрїе,
Дѣ лїнгѣ вїацѣ
Зїле фѣрѣ чѣцѣ
Ла алѣ пострѣ пѣсѣгорѣ
Шї дїмїнѣторѣ!
Проконїтїе тїшїї кѣдїонї
Ажїнѣ ла аїї тѣлїї! —